MIKROEKONOMICKÁ ANALÝZA MALÉ DŮCHODOVÉ REFORMY V ČESKÉ REPUBLICE (TZV. I. PILÍŘ)

Jiří Vopátek*

Abstract

A Microeconomic Analysis of Small Pension Reform in the Czech Republic (the So-Called First Pillar)

The paper deals with the so-called small pension reform in the Czech Republic in response to the findings of the Constitutional Court Pl. US 8/07. Through microeconomic modelling of the situation with the help of valid retro data, the development of solidarity and equivalence in the ongoing pension system is analysed in detail, both before and after the so-called small pension reform of basic pension benefits carried out from 2005–2016 in the Czech Republic. The analytical calculations are focused on properly calculating retirement in accordance with Act No. 155/1995 Coll. on pension insurance, as amended, from the perspective of different situations of typified individuals with different incomes (five) and their individual replacement ratio from the perspective of the Czech pension system, which is funded on an ongoing basis. The results quantify the individual replacement rates and are analysed from the perspective of model situations where, despite the enactment of these small pension reform, a high individual replacement ratio still remains for low-income individuals compared with high-income individuals. The analysis shows that the lower the pre-retirement income is, the higher the individual pension benefit itself is in comparison with pre-retirement higher income, and the more it manifests itself in a higher rate of solidarity with the higher individual replacement ratio. Conversely, with an increase in the pre-retirement pension, the benefit income rises, but increases more slowly in relation to the pre-retirement income and the individual replacement ratio decreases significantly. Low-income individuals have a tendency to increase the nationwide replacement rate, while high-income individuals tend to reduce it. In conclusion, the paper also points out the difficulty of achieving ongoing financial sustainability of the pension system in the Czech Republic, where a considerable increase in the so-called awaited dependency ratio (per 100 people) is expected from the 2015 value of 26.6 to 47.8 in 2080 (*ceteris paribus*).

Keywords: continuous pension system, solidarity, equivalence, small pension reform, reduction limit, replacement ratio, minimum salary, average salary.

JEL Classification: D690, G230, J310

Úvod

Problematika finančního zabezpečení na stáří je v posledních letech nejen v České republice velmi aktuální téma. Hlavním důvodem je probíhající demografické stárnutí, kdy na jedné straně se prodlužuje střední délka života a na druhé straně ve srovnání se sedmdesátými lety 20. století se rodí méně dětí. Průběžný systém trpí nedostatkem bilančně rovnovážného samofinancování, které se stává dlouhodobě deficitním, což rovněž přispívá k růstu vládního dluhu. Současně dnešní průběžný důchodový systém generuje vedle

* Jiří Vopátek (vopatek@fm.vse.cz, jvopatek@centrum.cz), Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta managementu.

svého explicitního deficitu také dluh implicitní, kdy systém generuje budoucí závazky, které nejsou finančně kryty. Česká republika není žádnou výjimkou a zmíněné trendy lze dlouhodobě pozorovat. Důchodové reformy (malé i velké) mají mnohdy ambici uspokojivě řešit dva vzájemně inkonzistentní cíle. Jedná se o cíl ekonomický, kdy systémově by měla být zajištěna dlouhodobá finanční stabilita průběžného důchodového systému. Tento cíl je důležitý z pohledu dlouhodobé stability veřejných, resp. vládních, financí. Druhým cílem je zajistit přiměřené důchody a to tak, aby poživatelé státních důchodových dávek nebyli ohroženi chudobou. Hovoříme tak o cíli sociálním (až cíli politickým) a to mnohdy bez ohledu na finanční možnosti průběžného systému. Tento cíl jde proti cíli dlouhodobé finanční stability systému. Uvedený rozpor mezi finanční stabilitou a sociálním hlediskem, jakožto dva požadavky na důchodový systém garantovaný státem významně přispívá ke vzájemné politické neshodě nad realizací uspokojivé důchodové reformy spočívající v až ambiciózní změně stávajícího průběžného důchodového systému, kdy předmětná změna by měla být přijata napříč politickým spektrem, širokou veřejností a současně uspokojivě naplnit oba uvedené cíle. Realizované významné reformní kroky důchodového systému v České republice můžeme rozdělit do dvou níže uvedených klíčových období.

Do průběžného důchodového systému v České republice z pohledu řešení problematiky solidarity zasáhl Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 8/07 (Sbírka zákonů č. 135/2010), který zrušil s účinností od 30. 9. 2011 významný § 15 (tzv. redukční hranice) zákona o důchodovém pojištění. Uvedeným krokem byla spuštěna tzv. malá důchodová reforma.

Z pohledu snahy přispět k budoucí finanční stabilitě průběžného důchodového systému, zmírnit míru solidarity v kombinaci se zvýšením ekvivalence u jedinců s vysokými předdůchodovými příjmy a současně diverzifikovat finanční zdroje na stáří byla v České republice po dlouhých diskusích spuštěna k 1. lednu 2013 tzv. velká důchodová reforma. Došlo k zavedení tzv. II. pilíře zákonem číslo 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, v platném znění. Vedle dílčích novel uvedeného právního předpisu byla přijata klíčová novela číslo 163/2015 Sb., změna zákona o důchodovém spoření, kdy od 1. 7. 2015 došlo nejprve k uzavření vstupu do uvedeného II. pilíře a posléze zákonem číslo 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření, došlo k jeho zrušení (viz Vopátek, 2016b), neboť realizovaná reforma důchodového systému nebyla všeobecně přijata politickými subjekty, které mají odlišné představy o důchodové reformě, a současně tento reformní krok důchodového systému v České republice se nesetkal s důvěrou veřejnosti.

Článek je strukturován do pěti částí. První část se věnuje literární rešerši spolu s vymezením cíle příspěvku. Druhá část se zabývá základním vymezením průběžného důchodového systému spolu s vymezením solidarity dle Nálezu Ústavního soudu ČR. Třetí část vymezuje tzv. malou důchodovou reformu v ČR, na kterou navazuje část čtvrtá, která je věnována metodice výpočtu řádného starobního důchodu. Pátá část je tvořena analýzou a empirickým pozorováním s diskusí nad zjištěnými výsledky. Závěr poznatky shrnuje a prezentuje v širších souvislostech.

1. Literární rešerše a cíl příspěvku

O důchodové reformě v podmínkách České republiky bylo publikováno již několik odborných i vědeckých článků. Z pohledu tématu důchodové reformy lze uvést článek Musílka (2013), který je věnován kritickému pohledu institucionálního uspořádání tzv.

II. pilíře (důchodové spoření, tzv. dobrovolný opt-out) v podmínkách ČR. Autor vytýká II. pilíři rozsáhlý výskyt informační asymetrie, dobrovolnost vstupu do systému, nestabilitu systému, nízkou konkurenční schopnost produktu, nepropracovanou výplatní fázi a složitou administrativu systému. Současně se uvádí, že tzv. I. pilíř (průběžný důchodový systém) by měl zabezpečit redistribuci prostředků mezi daňově aktivními i neaktivními generacemi a také mezi bohatými a chudými občany. Šnajdr (2012) ve své studii upozorňuje na budoucí nutné snížení důchodu k průměrné mzdě z úrovně 45 % hrubé mzdy na hladinu přibližně 35 % v roce 2030 a 25 % v roce 2050, a to za podmínky zajištění příjmu v důchodu také z jiných, tedy nestátních, zdrojů. Podíl obyvatelstva starších 65 let v poměru k počtu obyvatel ve věku 15–64 let (old-age dependency ratio) se podle odhadů Evropské komise pro ČR, který byl vypracován v roce 2011, pohyboval v roce 2010 na úrovni 24 % spolu s vládními výdaji na důchody 9,1 % HDP. V roce 2050 se odhaduje na úrovni 55 % s výdaji na důchody 11 % HDP. V příspěvku Prachaře (2013) se lze seznámit s pohledem na důvody vedoucí k reformě včetně vymezení tzv. malé důchodové reformy v ČR, která spočívá zejména v novém systému nastavení tzv. redukčních hranic. V příspěvku autora Vostatka (2012a) se lze seznámit s uvedeným hrubým (čistým) náhradovým poměrem v % pro ČR v roce 2008, kdy je (s odkazem na OECD 2011a, s. 119; OECD 2011a, s. 125) uváděn medián v úrovni 57,3 % (72,5 %), při 50 % průměrného výdělku 80,2 % (94 %), při 100 % průměrného výdělku 50,2 % (64,4 %) a v případě 150 % průměrného výdělku pak již jen 37,4 % (48,9 %). Je zde slovně upozorněno na situaci, kdy příjemcům s nízkými předdůchodovými výdělky se přiznává relativně vysoký důchod. V jiném příspěvku Vostatek (2012b) upozorňuje na absenci podstatných atributů sociálního, resp. důchodového, pojištění. Poukazuje na mezinárodní srovnání, ve kterém je ČR obvykle uváděna jako země OECD s nejnižší mírou či rizikem chudoby ve stáří. V rámci tzv. malé důchodové reformy se uvádí, že většině nových důchodců se mírně sníží důchody a ti, kteří vydělávají nad cca 150 % průměrného výdělku, budou mít důchody i významně vyšší. V neposlední řadě Loužek (2006) uvádí (s odkazem na zdroj dat MPSV, rozpočtový výhled) vývoj podílu státního důchodu k průměrné mzdě od roku 1993 (47,0 %) až 2006 (40,0 %), kdy upozorňuje na postupné snižování zmíněného podílu. K uvedenému vývoji lze dodat, že klesající podíl může také znamenat, že předdůchodové příjmy rostly daleko rychleji, než se zvyšovaly původní tzv. redukční hranice.

Cílem příspěvku je na základě mikroekonomických modelových situací prostřednictvím validních retrodat dosavadní poznatky rozšířit o konkrétní analýzu kvantifikovaného vývoje solidarity a ekvivalence v průběžném důchodovém systému před a po tzv. malé důchodové reformě v časové řadě 2005–2016 v rámci České republiky u základní důchodové dávky, kterou je řádný starobní důchod dle zákona číslo 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění. Uvedený příspěvek ve své komplexnosti shrnuje a uceleně prezentuje dosavadní dílčí poznatky na uvedené téma, které byly s ohledem na platné parametry výpočtu základní důchodové dávky publikovány ve vybraných číslech Odborného časopisu ČSSZ *Národní pojištění*, např. Vopátek (2015; 2016a). Příspěvek detailně rozšiřuje poznání pro konkrétní situace různých příjmově typizovaných jedinců v ucelené časové řadě 2005–2016 s poukazem na detailní vývoj individuálních náhradových poměrů v českém důchodovém systému, který je financován průběžně.

2. Průběžně financovaný důchodový systém v podmínkách ČR

2.1 Vymezení průběžného systému důchodového pojištění

Systém financování důchodů (zákon č. 155/1995 Sb.) je v České republice postaven na průběžném financování, kdy od 1. ledna 1993 bylo zavedeno důchodové pojištění, které je součástí sociálního pojištění (zákon č. 589/1992 Sb.).

Jedná se o průběžný systém (PAYGO – pay as you go, označován za tzv. I. pilíř), u kterého jsou vymezeny následující charakteristické znaky: povinná účast; organizace systému skrze státní rozpočet; nevytváří žádnou finanční rezervu; založen na mezigenerační solidaritě; zásadním problémem je zajištění jeho dlouhodobé finanční rovnováhy mezi vlastními příjmy a výdaji; jde o systém dávkově definovaný; nedokáže se vyrovnat se stárnutím populace, což ovlivňuje hospodářský růst, rozpočtovou a fiskální stabilitu; mnohdy je pod politickým tlakem ve formě vládního populismu a populismu politických stran. Výplata důchodových dávek probíhá dle právní úpravy na principech: jednotná úprava; povinná účast v systému důchodového pojištění; obligatornost dávek; zajištění soudní ochrany; státní garance; zásluhovost, která je vlivem uplatňování solidarity ovlivňována existencí redukčních hranic dle § 15 zákona o důchodovém pojištění; solidarita pojištěnců s vyššími příjmy s pojištěnci s nižšími příjmy (lze označit za příjmovou redistribuci v rámci důchodového systému); solidarita osob ekonomicky aktivních s osobami, které pobírají důchodové dávky, jde o tzv. mezigenerační solidaritu; sociální aspekt reprezentovaný širokým okruhem náhradních dob pojištění, kdy pojištěnec neplatí pojistné na důchodové pojištění a přesto se mu tyto doby v příslušné výši započítávají pro účely důchodového pojištění s pozitivním dopadem do výše důchodové dávky; dynamičnost, kdy řada prvků konstrukce výpočtu důchodu se každoročně upravuje s přihlédnutím k ekonomickému vývoji a v neposlední řadě se poskytuje ochrana nabytých práv (Kahoun, 2013; Filip, Pospíšil, 2013).

V průběžném důchodovém systému je rozhodujícím parametrem růst míry populace, tj. dosažení dlouhodobě udržitelného dostatečného počtu přispěvatelů do důchodového systému na jednoho příjemce (poživatele) důchodové dávky. Stabilitu průběžného důchodového systému lze také dosahovat prostřednictvím základních parametrických úprav, vedle postupného pozitivního vývoje růstu nominálních mezd (vyšší příjmy z důchodového pojištění) spolu s postupným pozitivním vývojem produktivity práce za pomoci moderních technologií. Jednou z nich je prodlužování věku pro odchod do důchodu, což ovlivňuje dobu pobírání důchodové dávky (*ceteris paribus*, tj. bez ohledu na vývoj střední délky života). Druhou možností je zvýšení sazby důchodového pojištění, což vede ke zvýšení nákladů na pracovní sílu a současně ke zhoršení konkurenceschopnosti výrobců či poskytovatelů služeb. Zvýšení důchodové sazby pouze na straně zaměstnance vede ke snížení jeho disponibilního příjmu.

Oproti tomu ve fondovém důchodovém systému je klíčovým parametrem vývoj průměrné úrokové míry při kapitalizaci úspor. Uvedený parametr je ovlivněn zejména situací na finančním a kapitálovém trhu, kdy rizikem pro zhodnocení finančních aktiv ve fondovém systému jsou případné budoucí finanční krize.

2.2 Vymezení solidarity a souvislosti s důchodovým systémem

Solidarita má v základním důchodovém systému své místo. Je jedním ze základních principů sociální politiky¹. Podle Krebsa (2010, s. 32) „... sociální solidarita (vzájemná podpora, sounáležitost) souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti, je výrazem lidského porozumění a pospolitosti, vzájemné sounáležitosti a také odpovědnosti, může pomoci zajistit důstojné životní podmínky všem občanům, přispět k prevenci sociálního napětí a konfliktů a podpořit sociální soudržnost společnosti, současně musí mít takový rozsah a podobu, aby nepodlamovala ducha soběstačnosti a ekonomickou prosperitu, solidarita není jednoznačným termínem. Může mít různé formy, způsoby realizace, různou míru, různé projevy a důsledky, a lze na ni nahlížet z různých hledisek.“ Krebs (2010) rovněž rozlišuje solidaritu spontánní či dobrovolnou a vynucenou či nedobrovolnou. Solidarita tak na straně jedné znamená pomyslné právo jedněch a na straně druhé povinnost druhých. V této souvislosti je právem upozorňováno na riziko překročení její jisté meze. Je třeba tak zvažovat míru solidarity, která je v protikladu s požadovaným principem ekvivalence.

K pojmu solidarita se rovněž vyjádřil Ústavní soud ČR ve svém Nálezu P.I. ÚS 2/08 (Sbírka zákonů č. 135/2010, s. 1788, bod 54). „Míra uznání principu solidarity závisí na úrovni etického chápání soužití ve společnosti, její kulturnosti, ale i smyslu jednotlivce pro spravedlnost a sounáležitost s ostatními a sdílení jejich osudu v určitém čase a místě. Solidaritu lze z pohledu jednotlivce vnímat jako vnitřní či vnější. Vnitřní solidarita je dána citovou blízkostí vztahu k ostatním, je spontánní, uplatňuje se především v rodině a v dalších partnerských společenstvích. Stát do tohoto vztahu zpravidla nezasahuje, nebo jen velmi omezeně (viz rodinněprávní vztahy upravené zákonem o rodině. (Pozn. autora: dnes upraveno zákonem číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník.) Vnější solidarita tuto citovou blízkost postrádá, a souhlas jednotlivce s jejím uplatňováním je proto zdráhavější. Jedná se například o solidaritu bohatých s chudými, schopných s méně schopnými, zdravých s nemocnými. Stát se v této oblasti uplatňuje svojí mocensko-vrchnostenskou funkcí velmi aktivně. Přes princip solidarity se uskutečňuje přerozdělování, tj. pohyb přenášející zdroje od jedněch k druhým - těm potřebným. Solidarita má své hranice. Nemůže mít natolik vychýlenou podobu, aby ji ti, které postižuje, pocíťovali jako nepřiměřenou, neproporcionální, nebo dokonce nespravedlivou a odňali jí svůj tichý souhlas. Ve jménu solidarity může stát postihovat pouze takovou část majetku schopného, aby současně nedestruoval aktivitu jeho výkonu a nedostal se za ústavní hranici ochrany majetku.“

Předmětný Nález Ústavního soudu ČR ve věci zrušení § 15 zákona o důchodovém pojištění uvádí souvislost mezi principy solidarity a ekvivalence. Zákonodárci je vyhrazeno upravit míru solidarity a míru ekvivalence, kdy současně zákonodárce nemůže postupovat libovolně. Zákaz libovůle při stanovování práv a povinností je ústavním principem rovnosti ve smyslu akcesorické i neakcesorické (požadavek vyloučení svévole při odlišování subjektů a práv) rovnosti. Je třeba tak dbát, aby zvýhodnění určité skupiny bylo založeno na objektivních a rozumných důvodech (legitimní cíl zákonodárce) a současně, aby mezi cílem a prostředky k jeho dosažení existoval vztah přiměřenosti. Jednoznačně se uvádí, že v důchodovém systému nesmí být rozdělení solidarity a ekvivalence libovolné. Pokud v takovém systému (a to platí i obecně) zcela zmizí princip ekvivalence,

1 Sociální spravedlnost, sociální solidarita, ekvivalence, subsidiarita, participace (Krebs, 2010).

tak v takovém případě důchodové pojištění ztratí zcela svou právní povahu. Přestává být pojištění pojištěním a nabývá povahy daně. Tento důležitý pohled Ústavního soudu ČR nelze konkrétně a ani v obecné rovině ve veřejných systémech pojištění přehlížet (Sbírka zákonů č. 135/2010).

Dle Ústavního soudu ČR do 30. 9. 2011 platné znění § 15 (redukční hranice) zákona o důchodovém pojištění vytvářelo situaci, kdy účastníku důchodového systému, který přispíval trojnásobkem průměrné mzdy ve srovnání s účastníkem s jednonásobkem průměrné mzdy, byla přiznána důchodová dávka relativně k předdůchodovému příjmu ve výši menší než polovina příjmu. Tímto bylo upozorněno na kolizi zákona o důchodovém pojištění (konkrétně § 15) s Listinou základních práv a svobod (článek 30 odst. 1 z. č. 2/1993 Sb.), která garantuje právo všem účastníkům důchodového pojištění přiměřené hmotné zabezpečení. Pojem přiměřenost je třeba dle Ústavního soudu ČR chápat jako neurčitý právní pojem ve vztahu k uspokojování životních potřeb jednotlivce. Kritika napadeného § 15 spočívala v neopodstatněné libovůli zákonodárce, který stanovení tzv. redukčních hranic v předmětném paragrafu svěřil plně do kompetence vlády, která je svým nařízením na základě ustanovení § 107 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění mohla zvýšit. Samotný zákon zvýšení těchto hranic neukládal a současně neurčil ani žádná konkrétní pravidla pro jejich stanovení. Tuto souvislost shledal Ústavní soud ČR jako ústavně nekonformní v souvislosti s Listinou základních práv a svobod s odkazem na zajištění přiměřeného hmotného zabezpečení, konkrétně ve vazbě na zmíněný čl. 30 odst. 1. Kritériem ústavní konformity, jak doslova uvádí Nález Pl.ÚS 8/07 (Sbírka zákonů číslo 135/2010, s. 1798, bod 96) „... je přitom ‚přiměřenost‘ důsledků zvolené konstrukce, kdy na jedné straně limitující korektiv principu zásluhovosti představuje imperativ (akcesorické i neakcesorické) rovnosti a na straně druhé je potom oním korektivem ‚přiměřenosti‘ minimálního hmotného zabezpečení, tedy nejen ve smyslu eliminace chudoby, ale i zajištění důstojné životní úrovně pro nízkopříjmové pojištěnce.“

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR nebylo ovlivněno samotnou existencí zákona číslo 261/2007 Sb., kterým došlo od roku 2008 k tzv. „zastropování“ odvodů do důchodového systému, kdy maximální výměra pro pojistné činila v roce 2010 dvaasedmdesátinásobek průměrné mzdy, v současné době čtyřicetiosminásobek (viz § 15a zákona číslo 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení, v platném znění). Původní dvaasedmdesátinásobek průměrné mzdy představoval značnou solidaritu ve srovnání s výší redukčních hranic na straně jedné a limitujícím výdělkem ve výši dvaasedmdesátinásobku průměrné mzdy pro povinnou platbu důchodového pojištění na straně druhé.

3. Malá důchodová reforma

Ústavní soud ČR svým Nálezem s účinností od 30. 9. 2011 zrušil § 15 zákona o důchodovém pojištění, který stanovil dvě redukční hranice, kdy jejich výše byla zákonem ponechána plně v kompetenci vlády. Tímto krokem došlo k uzákonění tzv. „malé důchodové reformy“ upravené zákonem číslo 220/2011 Sb. V odborných publikacích a článcích dosud absentuje konkrétní komplexní pohled na změny ve vazbě na Nález Ústavního soudu ČR (např. Loužek, 2014; Prachař, 2013).

V souvislosti s přijetím zákona číslo 220/2011 Sb. došlo celkem k 37 změnám zákona o důchodovém pojištění. Mezi významné změny důchodového systému lze zejména zařadit: stanovení pravidel pro určení výše redukčních hranic; zápočet částek osobního vyměřovacího základu do jednotlivých redukčních hranic; způsob určení tzv. základní

výměry důchodu; rozhodné období pro stanovení osobního vyměřovacího základu, které začíná kalendářním rokem bezprostředně následujícím po roce, v němž pojištěnec dosáhl 18 let věku, a končí kalendářním rokem, který bezprostředně předchází roku přiznání důchodu, kdy stejně jako dosud se nebude přihlížet k příjmům před rokem 1986 a současně doba studia bude při výpočtu důchodu považována za vyloučenou dobu², čímž nedojde k rozmělnění dosažených příjmů v rozhodném období; nastavení automatického zvyšování důchodového věku i po dosažení důchodového věku 65 let³ a současně sjednocení důchodového věku pro muže a ženy (od roku narození pojištěnce 1977 včetně); valorizace důchodů bude odpovídat růstu indexu spotřebitelských cen (100%) + růstu reálných mezd (1/3); odstupňování procentní sazby redukce procentní výměry za předčasný odchod do starobního důchodu⁴.

Nová právní úprava měla skrze nově stanovené redukční hranice zajistit soulad právní úpravy s Nálezem Ústavního soudu ČR. Konkrétně posílit vztah mezi zaplaceným pojistným na důchodové pojištění a výší důchodu z důchodového pojištění (Sněmovní tisk číslo 277, VI. volební období). Níže uvedená tabulka uvádí přehled vývoje redukčních hranic, které jsou jedním z klíčových parametrů pro výpočet důchodové dávky z veřejného důchodového pojištění.

Ve sledovaném období 2005–2016 byly/jsou redukční hranice stanoveny:

- a) 2005 – 30. 9. 2011 stanovila redukční hranice vždy vláda formou nařízení vlády, která dle § 107 zákona o důchodovém pojištění **mohla** redukční hranice zvýšit,
- b) od 30. 9. 2011 jsou částky redukčních hranic **určovány** dle § 108 Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR formou vyhlášky **podle pravidel uvedených v § 15 zákona o důchodovém pojištění takto:**⁵
 - i. od 30. 9. 2011 do 31. 12. 2014, kdy I. RH činí 44 % průměrné mzdy, II. RH činí 116 % průměrné mzdy a III. RH činí 400 % průměrné mzdy,
 - ii. od roku 2015 činí v kalendářním roce I. RH 44 % průměrné mzdy a II. RH 400 % průměrné mzdy.

Za průměrnou mzdu se v tomto ohledu považuje částka, která se vypočte jako součin všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, pro který se průměrná mzda zjišťuje, a přepočítacího koeficientu pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu; vypočtená částka se zaokrouhluje na celé koruny nahoru (§ 15 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění, v platném znění).

2 Zákonem číslo 306/2008 Sb., kterým se mění zákon o důchodovém pojištění, a některými dalšími zákony se zrušila doba studia získaná v období po 31. prosinci 2009 jako náhradní doba pojištění s výjimkou posuzování nároku na invalidní důchody. Uvedený právní předpis rovněž upravuje potřebnou minimální dobu pojištění pro vznik nároku na starobní důchod (viz bod 26 uvedeného zákona, resp. § 29 z. č. 155/1995 Sb.).

3 U pojištěnců narozených po roce 1977 se důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977 (viz § 32 odst. 3 z. č. 155/1995 Sb.).

4 Procentní výměra se sníží za každých i započatých 90 kalendářních dnů za období prvních 360 kalendářních dnů o 0,9 % výpočtového základu, za období od 361. do 720. kalendářního dne o 1,2 % výpočtového základu a za období od 721. kalendářního dne o 1,5 % výpočtového základu (viz § 36 z. č. 155/1995 Sb.).

5 Poznámka: uvedené parametry pro výpočet důchodové dávky nově stanoví vláda prostřednictvím svého nařízení a to dle zde uvedených pravidel (viz zákon číslo 212/2016 Sb. – účinnost od 1. 8. 2016).

Tabulka 1 | Vývoj redukčních hranic

		Rok	Vývoj redukčních hranic s vlivem na výpočet řádného starobního důchodu v daném roce (§ 15 z. č. 155/1995 Sb.) – pro výpočet tzv. osobního vyměřovacího základu
Právní úprava před tzv. malou důchodovou reformou		2005	do 8 400 Kč se počítá 100 %, nad 8 400 Kč do 20 500 Kč se počítá 30 % a nad 20 500 Kč se počítá 10 %
		2006	do 9 100 Kč se počítá 100 %, nad 9 100 Kč do 21 800 Kč se počítá 30 % a nad 21 800 Kč se počítá 10 %
		2007	do 9 600 Kč se počítá 100 %, nad 9 600 Kč do 23 300 Kč se počítá 30 % a nad 23 300 Kč se počítá 10 %
		2008	do 10 000 Kč se počítá 100 %, nad 10 000 Kč do 24 800 Kč se počítá 30 % a nad 24 800 Kč se počítá 10 %
		2009	do 10 500 Kč se počítá 100 %, nad 10 500 Kč do 27 000 Kč se počítá 30 % a nad 27 000 Kč se počítá 10 %
		2010	do 10 500 Kč se počítá 100 %, nad 10 500 Kč do 27 000 Kč se počítá 30 % a nad 27 000 Kč se počítá 10 %
		Do 30. 9. 2011	do 11 000 Kč se počítá 100 %, nad 11 000 Kč do 28 200 Kč se počítá 30 % a nad 28 200 Kč se počítá 10 %
Právní úpravapo tzv. malé důchodové reformě	postupný náběh	Od 30. 9. 2011	do I. RH se počítá 100 %, z částky nad I. RH do II. RH se počítá 29 %, z částky nad II. RH do III. RH se počítá 13 %, z částky nad III. RH se počítá 10 % RH činí dle vyhlášky č. 226/2011 Sb.: I. 10 886 Kč, II. 28 699 Kč, III. 98 960 Kč.
		2012	do I. RH se počítá 100 %, z částky nad I. RH do II. RH se počítá 28 %, z částky nad II. RH do III. RH se počítá 16 %, z částky nad III. RH se počítá 8 % RH činí dle vyhlášky č. 286/2011 Sb.: I. 11 061 Kč, II. 29 159 Kč, III. 100 548 Kč
		2013	do I. RH se počítá 100 %, z částky nad I. RH do II. RH se počítá 27 %, z částky nad II. RH do III. RH se počítá 19 %, z částky nad III. RH se počítá 6 % RH činí dle vyhlášky č. 324/2012 Sb.: I. 11 389 Kč, II. 30 026 Kč, III. 103 536 Kč
		2014	do I. RH se počítá 100 %, z částky nad I. RH do II. RH se počítá 26 %, z částky nad II. RH do III. RH se počítá 22 %, z částky nad III. RH se počítá 3 % RH činí dle vyhlášky č. 296/2013 Sb.: I. 11 415 Kč, II. 30 093 Kč, III. 103 768 Kč
	plný náběh	2015	do I. RH se počítá 100 %, z částky nad I. RH do II. RH se počítá 26 %, k částce nad II. RH se nepřihlíží RH činí dle vyhlášky č. 208/2014 Sb.: I. 11 709 Kč, II. 106 444 Kč
		2016	do I. RH se počítá 100 %, z částky nad I. RH do II. RH se počítá 26 %, k částce nad II. RH se nepřihlíží RH činí dle vyhlášky č. 244/2015 Sb.: I. 11 883 Kč, II. 108 024 Kč

Poznámka: RH – redukční hranice.

Zdroj: zákon o důchodovém pojištění 155/1995 Sb., vlastní úprava

4. Metodika a model výpočtu řádného starobního důchodu

Výpočet dávky je upraven zákonem o důchodovém pojištění a lze jej shrnout do tří základních fází.

Obrázek 1 | Fáze výpočtu řádného starobního důchodu

Poznámka: Zkratky viz níže.

Zdroj: vlastní zpracování

Modelové výpočty jsou realizovány za předpokladu, že se jedná o příjmově typizovaného jedince (kategorie viz níže), konkrétně jde o muže s dobou důchodového pojištění 45 let a současně v letech 2013–2015 nebyl účasten tzv. II. pilíře, tj. důchodového spoření dle zákona číslo 426/2011 Sb. a současně odchází do řádného starobního důchodu, kdy od roku 1991 pobíral níže vymezený příjem.

V první fázi dochází k určení výdělků, ze kterých se důchodová dávka počítá. Do výpočtu vstupují hrubé výdělků za tzv. rozhodné období, které tvoří rok 1986 včetně a končí kalendářním rokem, který bezprostředně předchází roku přiznání důchodu. Vždy jde o hrubé výdělků, které podléhaly odvodům důchodového pojištění a jsou zaznamenány na tzv. evidenčním listu důchodového pojištění.

Ve druhé fázi je pro každou variantu modelového výpočtu použit příslušný všeobecný vyměřovací základ a přepočítací koeficient (PK) a současně jsou pro každou variantu modelových výpočtů stanoveny tzv. koeficienty nárůstu všeobecného vyměřovacího základu ($KNVVZ_t$), kdy platí:

$$KNVVZ_t = (VVZ_{t-2} * PK_{t-2}) / VVZ \quad (1)$$

za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ

Část výrazu „ $(VVZ_{t-2} * PK_{t-2})$ “ je pro danou variantu konkrétního výpočtu důchodové dávky v rámci modelových výpočtů vždy konstantní.

Všeobecné vyměřovací základy pro jednotlivé roky 1986–2002 jsou legislativně upraveny a za příslušný rok činí: 2 964 Kč (r. 1986), 3 026 Kč (r. 1987), 3 095 Kč (r. 1988), 3 170 Kč (r. 1989), 3 286 Kč (r. 1990), 3 792 Kč (r. 1991), 4 644 Kč (r. 1992), 5 817 Kč (r. 1993), 6 896 Kč (r. 1994), 8 172 Kč (r. 1995), 9 676 Kč (r. 1996), 10 696 Kč (r. 1997), 11 693 Kč (r. 1998), 12 655 Kč (r. 1999), 13 490 Kč (r. 2000), 14 640 Kč (r. 2001), 15 711 Kč (r. 2002). Další vývoj včetně příslušných přepočítacích koeficientů potřebných pro jednotlivé modelové výpočty je uveden v tabulce 2.

KNVVZ se stanoví s přesností na čtyři platná desetinná místa (číslice na čtvrtém platném desetinném místě se zaokrouhuje podle obecných pravidel). Prostřednictvím KNVVZ dochází k tzv. indexaci dříve dosažených hrubých výdělků, tj. přepočet hrubých výdělků na aktuální hodnotu. Poté dojde ke stanovení ročního vyměřovacího základu (RVZ_t), který se zaokrouhuje na celé Kč nahoru, dle vztahu:

$$RVZ_t = \text{vyměřovací základ}_t \quad (2)$$

(= roční hrubý příjem v daném roce) * $KNVVZ_t$ (= pro daný rok)

Tabulka 2 | Vývoj všeobecného vyměřovacího základu, který je průměrnou měsíční mzdou zjištěnou Českým statistickým úřadem za kalendářní rok (§ 17 z. č. 155/1995 Sb.)

Právní předpis – vyhláška číslo	Všeobecný vyměřovací základ (= průměrná mzda v ČR dle ČSÚ), (přepočítací koeficient za příslušný rok)		
	za rok	ve výši (přepočítací koeficient za příslušný rok)	pro výpočet důchodu v roce
521/2004 Sb.	2003	16 769 Kč (1,0665)	2005
414/2005 Sb.	2004	17 882 Kč (1,0532)	2006
462/2006 Sb.	2005	18 809 Kč (1,0707)	2007
257/2007 Sb.	2006	20 050 Kč (1,0753)	2008
365/2008 Sb.	2007	21 527 Kč (1,0942)	2009
339/2009 Sb.	2008	23 280 Kč (1,0184)	2010
283/2010 Sb.	2009	24 091 Kč (1,0269)	2011
286/2011 Sb.	2010	24 526 Kč (1,0249)	2012
324/2012 Sb.	2011	25 093 Kč (1,0315)	2013
296/2013 Sb.	2012	25 903 Kč (1,0015)	2014
208/2014 Sb.	2013	25 903 Kč (1,0273)	2015
244/2015 Sb.	2014	26 357 Kč (1,0246)	2016

Zdroj: právní úprava, vlastní zpracování

Jednotlivé modelové výpočty, u kterých bude empiricky pozorována změna ve výši individuálního náhradového poměru, budou postaveny celkem na pěti variantách. **První dvě varianty** vycházejí z předpokladu, že důchod je vyměřen za situace, kdy příjmově typizovaný jedinec pobírá od roku 1991 jednonásobek nebo dvojnásobek minimální mzdy. **Zbývající tři varianty** vycházejí ze situace, kdy uvedený příjmově typizovaný jedinec pobírá od roku 1991 příslušný násobek tzv. všeobecného vyměřovacího základu, který lze v souladu s § 17 zákona o důchodovém pojištění ztotožnit s průměrnou mzdou. Pro období 1986 až 1990 vstupují do výpočtu ve všech pěti variantách vždy stejné výdělky. Za uvedených předpokladů umožní modelové výpočty pozorovat postupný vývoj individuálního náhradového poměru (INP), který je definován:

$$\text{INP} = \text{celková důchodová dávka} / \text{čistý (nebo hrubý) předdůchodový příjem}_{t-1} \quad (3)$$

Tabulka 3 | Hrubé roční výdělky v jednotlivých variantách výpočtu pro teoretické modelové výpočty

Od roku 1991 – příslušný násobek MM, VVZ						Pro všechny varianty vyloučená doba – nemoc apod.
Rok	Minimální mzda (MM)		Všeobecný vyměřovací základ (VVZ)			
	1 x MM	2 x MM	1 x VVZ	2 x VVZ	3 x VVZ	
1986	41 500	41 500	41 500	41 500	41 500	0
1987	42 200	42 200	42 200	42 200	42 200	0
1988*	43 400	43 400	43 400	43 400	43 400	0
1989	48 800	48 800	48 800	48 800	48 800	0
1990	49 000	49 000	49 000	49 000	49 000	0
1991	24 000	48 000	45 504	91 008	136 512	0
1992*	26 400	52 800	55 728	111 456	167 184	0
1993	26 400	52 800	69 804	139 608	209 412	0
1994	26 400	52 800	82 752	165 504	248 256	0
1995	26 400	52 800	98 064	196 128	294 192	0
1996*	30 000	60 000	116 112	232 224	348 336	0
1997	30 000	60 000	128 352	256 704	385 056	0
1998	31 800	63 600	140 316	280 632	420 948	0
1999	41 100	82 200	151 860	303 720	455 580	0
2000*	51 000	102 000	161 880	323 760	485 640	0
2001	60 000	120 000	175 680	351 360	527 040	0
2002	68 400	136 800	188 532	377 064	565 596	0
2003	74 400	148 800	201 228	402 456	603 684	0
2004*	80 400	160 800	214 584	429 168	643 752	0
2005	86 220	172 440	225 708	451 416	677 124	0
2006	93 156	186 312	240 600	481 200	721 800	0
2007	96 000	192 000	258 324	516 648	774 972	0
2008*	96 000	192 000	279 360	558 720	838 080	0
2009	96 000	192 000	289 092	578 184	867 276	0
2010	96 000	192 000	294 312	588 624	882 936	0
2011	96 000	192 000	301 116	602 232	903 348	0
2012*	96 000	192 000	310 836	621 672	932 508	0
2013	98 508	197 016	310 836	621 672	932 508	0
2014	102 000	204 000	316 284	632 568	948 852	0
2015	110 400	220 800	323 268	646 536	969 804	0

Vysvětlivky: * – přestupný rok, VVZ je pro rok 2015 dán odhadem (lineární trend z období 2009–2014) ve výši 26 939 Kč.

Zdroj: vlastní zpracování

Dále je určen tzv. osobní vyměřovací základ (OVZ), který se zaokrouhluje na celé Kč nahoru dle vztahu:

$$\text{OVZ} = \text{úhrn RVZ pro dané období dle varianty} / \text{počet kalendářních dnů} - \text{VD} = \text{„hodnota X“} * 30,4167 \quad (4)$$

Metodická poznámka: VD – vyloučená doba. Např. pobírání nemocenských dávek. Ve všech modelových situacích je předpokládána vyloučená doba ve výši 0 kalendářních dnů. Hodnota 30,4167 představuje průměrný počet kalendářních dnů v jednom měsíci.

Osobní vyměřovací základ je poté prostřednictvím redukčních hranic redukován na tzv. výpočtový základ (VZ), dle tabulky 1. Redukční hranice sledují prvek solidarity a současně přispívají k nižší míře ekvivalence, kdy v případě nižších příjmů je relativní důchodová dávka k předdůchodovým příjmům vyšší a v případě vyšších předdůchodových příjmů v relativním vyjádření důchodová dávka klesá a to až výrazně.

Ve třetí fázi dochází k výpočtu konkrétní výše řádného starobního důchodu, kdy uvedená důchodová dávka má dvě části (složky):

$$\begin{aligned} \text{Části (složky) důchodu} &= \text{základní výměra (ZV)} \\ &+ \text{procentní výměra důchodu (PVD)}, \end{aligned} \quad (5)$$

kde

$$\text{ZV (účinnost od 1. 1. 2012)} = 0,09 * \text{VVZ}_{t-2} * \text{PK}_{t-2} \quad (6)$$

$$\text{PVD} = (0,015 * \text{doba pojištění}) * \text{výpočtový základ} \quad (7)$$

(VZ = OVZ po redukcii dle RH).

Procentní výměra důchodu je ovlivněna dobou důchodového pojištění (modelově 45 let), hodnocením jednoho roku důchodového pojištění (legislativně 1,5 % za každý rok), výši předdůchodových příjmů a parametry výpočtu platných pro rok výpočtu důchodové dávky.

Základní výměra v letech 2005–2016 se dle legislativy vyvíjela následovně: 1 400 Kč (od r. 2005), 1 470 Kč (od r. 2006), 1 570 Kč (od r. 2007), 2 170 Kč (od r. 2008 až 2010), 2 230 Kč (od r. 2011), 2 270 Kč (od r. 2012), 2 330 Kč (od r. 2013), 2 340 Kč (od r. 2014), 2 400 Kč (od r. 2015) a 2 440 Kč (od r. 2016).

V modelových příkladech je doba pojištění hodnocena 100 %. Omezeně tak není uvažováno o případných tzv. náhradních dobách, které by se započítávaly ve výši 80 % (blíže viz zákon o důchodovém pojištění). Ve všech modelových situacích se jedná o muže s dobou důchodového pojištění 45 let a současně platí podmínka, kdy v letech 2013 až 2015 nebyl účasten tzv. II. pilíře, tj. důchodového spoření dle zákona č. 426/2011 Sb.

Pro určení čistého individuálního náhradového poměru pro příslušný rok se metodicky postupuje dle konkrétně platné právní úpravy, která je shrnuta do tabulky č. 4.

Tabulka 4 | Metodika pro vývoj výpočtu čisté mzdy v letech 2005–2016

Rok	Výpočet
2004, 2005	$ZD = HM - SP (8\%) - ZP (4,5\%) - NČ (3\ 170\ Kč)$
	Daň určená ze ZD zaokrouhleného na celé 100 Kč nahoru dle § 38h zákona o dani z příjmu (klouzávě progresivní)
	$ČM = HM - SP (8\%) - ZP (4,5\%) - daň$
2006, 2007	$ZD = HM - SP (8\%) - ZP (4,5\%)$
	Daň určená ze ZD zaokrouhleného na celé 100 Kč nahoru dle § 38 h zákona o dani z příjmu (klouzávě progresivní)
	$ČM = HM - SP (8\%) - ZP (4,5\%) - daň - sleva na dani (600\ Kč)$
2008, 2009, 2010	$ZD = HM + SP (26\%) + ZP (9\%)$
	Daň 15 % ze ZD zaokrouhleného na celé 100 Kč nahoru dle § 38 h zákona o dani z příjmu
	$ČM = HM - SP (8\%) - ZP (4,5\%) - daň - sleva na dani (2\ 070\ Kč)$
2011	$ZD = HM + SP (25\%) + ZP (9\%)$
	Daň 15 % ze ZD zaokrouhleného na celé 100 Kč nahoru dle § 38 h zákona o dani z příjmu
	$ČM = HM - SP (6,5\%) - ZP (4,5\%) - daň - sleva na dani (1\ 970\ Kč)^{*)}$
2012–2016	$ZD = HM + SP (25\%) + ZP (9\%)$
	Daň 15 % ze ZD zaokrouhleného na celé 100 Kč nahoru dle § 38 h zákona o dani z příjmu
	$ČM = HM - SP (6,5\%) - ZP (4,5\%) - daň - sleva na dani (2\ 070\ Kč)$

Vysvětlivky: ZD – základ daně, SP – sociální pojištění, ZP – zdravotní pojištění, NČ – nezdanitelná částka na poplatníka, HM – hrubá mzda, ČM – čistá mzda. Právní úprava: 586/1992 Sb. (§ 6 odst. 13, od roku 2014 odst. 12; § 15; § 38 h; od roku 2006 § 35ba odst. 1 písm. a)); 589/1992 Sb. (§ 7 odst. 1), 592/1992 Sb. + 550/1991 Sb. + 48/1997 Sb. (§ 9)

^{*)} v rámci řešení následků povodní z roku 2010 byla pro rok 2011 základní sleva na poplatníka snížena o 100 Kč/měsíčně.

Zdroj: právní úprava, vlastní zpracování

5. Analýza a empirické pozorování s diskusí nad zjištěnými výsledky

V otázce vyměření důchodu lze na jeho výši pohlížet ze dvou úhlů. Jedním úhlem je jeho absolutní výše, kterou může příslušný jedinec porovnat s celorepublikovým průměrem. Druhým úhlem pohledu je porovnání individuální relace vypočítaného důchodu versus čistá mzda s relací celorepublikovou. Oba dva pohledy se mohou i výrazně lišit od běžných statistik, které jsou běžně publikované. Z pohledu nedostatku poznání lze namítat, že neexistují dlouhodobé zcela konkrétní modelové výpočty (absolutně vyjádřené) u příslušných příjmově typizovaných jedinců, prostřednictvím kterých lze lépe vnímat a také pozorovat stávající důchodový systém v ČR. Absence konkrétních

modelových výpočtů v nepřerušené časové řadě 2005–2016 vytváří prostor pro doplnění o komplexní poznání.

Tabulka 5 | Relace průměrného starobního důchodu k průměrné nominální mzdě (na přepočtené počty) v NH ČR v letech 2005–2014

Údaj MPSV a ČSÚ	Rok				
	2005	2006	2007	2008	2009
Průměrná měsíční výše starobního důchodu	7 728 Kč	8 173 Kč	8 736 Kč	9 347 Kč	10 027 Kč
Průměrná měsíční mzda					
- hrubá	18 344 Kč	19 546 Kč	20 957 Kč	22 592 Kč	23 344 Kč
- čistá (propočten MPSV)	13 930 Kč	15 161 Kč	16 153 Kč	17 264 Kč	18 155 Kč
Relace					
- důchod /hrubá mzda	42,1 %	41,8 %	41,7 %	41,4 %	43,0 %
- důchod/čistá mzda	55,5 %	53,9 %	54,1 %	54,1 %	55,2 %
Údaj MPSV a ČSÚ	Rok				
	2010	2011	2012	2013	2014
Průměrná měsíční výše starobního důchodu	10 093 Kč	10 543 Kč	10 770 Kč	10 962 Kč	11 065 Kč
Průměrná měsíční mzda					
- hrubá	23 864 Kč	24 455 Kč	25 067 Kč	25 035 Kč	25 607 Kč
- čistá (propočten MPSV)	18 513 Kč	18 820 Kč	19 342 Kč	19 320 Kč	19 714 Kč
Relace					
- důchod /hrubá mzda	42,3 %	43,1 %	43,0 %	43,8 %	43,2 %
- důchod/čistá mzda	54,5 %	56,0 %	55,7 %	56,7 %	56,1 %

Vysvětlivky: MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, ČSÚ – Český statistický úřad, NH – národní hospodářství

Zdroj: Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v ČR v letech 1993–2014, MPSV ČR, odbor rozpočtu (62), červenec 2015

Z uvedených dat za celou ČR vyplývá, že relace mezi průměrným důchodem a čistou mzdou se v období let 2005–2014 pohybuje v rozmezí 53,9 % (r. 2006) až 56,7 % (r. 2013). Klíčová je práce s čistým měsíčním příjmem, neboť důchod, pokud ročně nepřekročí 36násobek minimální mzdy, která je platná k 1. lednu kalendářního roku (viz § 4 odst. 1 písm. h) zákona o dani z příjmů), nepodléhá zdanění.

Jiný pohled nám ukazují individuálně vyskytující se modelové situace, viz tabulka 6, 7 a 8.

Tabulka 6 | Agregované výsledky pro variantu pobírání určitého násobku minimální mzdy

Období realizace tzv. malé důchodové reformy	Rok přiznání řádného starobního důchodu (rozhodné období)	Varianta 1 x minimální mzda			Varianta 2 x minimální mzda		
		celková výše řádného starobního důchodu (PV)	čistá měsíční předdůchodová mzda (z roku)	celkový individuální náhradový poměr (k PV)	celková výše řádného starobního důchodu (PV)	čistá měsíční předdůchodová mzda (z roku)	celkový individuální náhradový poměr (k PV)
před tzv. malou důchodovou reformou	2005 (1986–2004)	7 416 Kč (6 016 Kč)	5 457 Kč (2004)	135,8 % (110,2 %)	8 315 Kč (6 915 Kč)	10 435 Kč (2004)	79,6 % (66,2 %)
	2006 (1986–2005)	7 890 Kč (6 420 Kč)	5 806 Kč (2005)	135,8 % (110,5 %)	8 863 Kč (7 393 Kč)	11 128 Kč (2005)	79,6 % (66,4 %)
	2007 (1986–2006)	8 341 Kč (6 771 Kč)	6 575 Kč (2006)	126,8 % (102,9 %)	9 406 Kč (7 836 Kč)	12 307 Kč (2006)	76,4 % (63,6 %)
	2008 (1986–2007)	9 253 Kč (7 083 Kč)	6 760 Kč (2007)	136,8 % (104,7 %)	10 415 Kč (8 245 Kč)	12 647 Kč (2007)	82,3 % (65,1 %)
	2009 (1986–2008)	9 666 Kč (7 496 Kč)	7 000 Kč (2008)	138,0 % (107,0 %)	10 951 Kč (8 781 Kč)	12 830 Kč (2008)	85,3 % (68,4 %)
	2010 (1986–2009)	9 644 Kč (7 474 Kč)	7 120 Kč (2009)	135,4 % (104,9 %)	10 952 Kč (8 782 Kč)	13 085 Kč (2009)	83,6 % (67,1 %)
	Do 30. 9. 2011 (1986–2010)	10 009 Kč (7 779 Kč)	7 120 Kč (2010)	140,5 % (109,2 %)	11 382 Kč (9 152 Kč)	13 085 Kč (2010)	86,9 % (69,9 %)
postupný náběh	Od 30. 9. 2011 (1986–2010)	9 942 Kč (7 712 Kč)	7 120 Kč (2010)	139,6 % (108,3 %)	11 270 Kč (9 040 Kč)	13 085 Kč (2010)	86,1 % (69,0 %)
	2012 (1986–2011)	10 058 Kč (7 788 Kč)	7 120 Kč (2011)	141,2 % (109,3 %)	11 369 Kč (9 099 Kč)	12 985 Kč (2011)	87,5 % (70,0 %)
	2013 (1986–2012)	10 302 Kč (7 972 Kč)	7 120 Kč (2012)	144,6 % (111,9 %)	11 610 Kč (9 280 Kč)	13 085 Kč (2012)	88,7 % (70,9 %)
	2014 (1986–2013)	10 290 Kč (7 950 Kč)	7 305 Kč (2013)	140,8 % (108,8 %)	11 558 Kč (9 218 Kč)	13 381 Kč (2013)	86,3 % (68,8 %)
plný náběh	2015 (1986–2014)	10 527 Kč (8 127 Kč)	7 564 Kč (2014)	139,1 % (107,4 %)	11 835 Kč (9 435 Kč)	13 780 Kč (2014)	85,8 % (68,4 %)
	2016 (1986–2015)	10 665 Kč (8 225 Kč)	8 188 Kč (2015)	130,2 % (100,4 %)	12 003 Kč (9 563 Kč)	14 741 Kč (2015)	81,4 % (64,8 %)
Výše korelačního koeficientu za období							
2005 – 30. 9. 2011 ze sedmi hodnot:			0,960 (0,966)		0,950 (0,953)		
30. 9. 2011 – 2014 ze čtyř hodnot:			0,533 (0,499)		0,485 (0,416)		
2015 – 2016 ze dvou hodnot:			1,000 (1,000)		1,000 (1,000)		
2005 – 2016 z třinácti hodnot:			0,945 (0,949)		0,935 (0,938)		

Vysvětlivky: PV – zahrnuje pouze procentní výměru důchodu, tj. důchodová dávka bez základní výměry důchodu.

Korelačním koeficientem je ověřena míra závislosti mezi čistým předdůchodovým příjmem a výší celkového důchodu (v závorce uvedeno ve vazbě na důchod bez základní výměry, tj. jen vazba mezi čistým předdůchodovým příjmem a procentní částí důchodové dávky).

Zdroj: vlastní výpočty a zpracování

V případě nízkých předdůchodových příjmů dokládají uvedené hodnoty (zejména v případě jednonásobku minimální mzdy) vysokou solidaritu současného důchodového systému. Celkový individuální náhradový poměr dosahuje v případě jednonásobku minimální mzdy od 126,8 % (r. 2007) do 144,6 % (r. 2013). V případě dvojnásobku minimální mzdy se pak pohybuje v rozmezí od 76,4 % (r. 2007) do 88,7 % (r. 2013). Zajímavé je, že nejvyššího individuálního náhradového poměru bylo dosaženo v roce 2013 (144,6 %), který již spadá do předposledního roku postupného náběhu zmiňované tzv. malé důchodové reformy. Současně lze pozorovat postupný pokles individuálního náhradového poměru, který je nejvíce zatím patrný od roku 2014 (140,8 %, resp. 86,3 %), kdy pro rok 2016 dle modelu dosahuje 130,2 % (tj. o 10,6 procentního bodu méně oproti roku 2014), resp. 81,4 %, (tj. o 4,9 procentního bodu méně oproti roku 2014).

Vazba mezi čistým předdůchodovým příjmem a výší důchodové dávky je vyjádřena za pomoci korelačního koeficientu, jehož kladná hodnota ukazuje významnou přímou lineární závislost. Je zajímavé, že pro období postupného náběhu tzv. malé důchodové reformy (období 30. 9. 2011 až 2014) dochází k významnému snížení závislosti. Koeficient nabývá hodnoty 0,533; resp. 0,485, a byl vypočítán pouze ze čtyř hodnot. U výpočtu pouze ze dvou hodnot nabývá hodnoty 1,000.

Vysoký individuální náhradový poměr v případě nízkopříjmových jedinců nepochybně motivuje k předčasnému odchodu do důchodu, neboť i při krácení důchodové dávky za předčasný odchod do důchodu bude konkrétnímu jedinci zaručovat výši důchodové dávky, která bude oscilovat (a to i nad) kolem čistého měsíčního předdůchodového příjmu.

Z tohoto pohledu nelze opomenout další významné souvislosti. Jde o ochranu nízkopříjmových jedinců před chudobou ve stáří (= příjmová solidarita), kdy nízkopříjmoví jedinci si fakticky nemohli (nemohou), z důvodu dlouhodobě nízkých předdůchodových příjmů, vytvořit potřebné vlastní úspory na stáří. V takovém případě je skrze důchodový průběžný systém realizována nikoliv ekvivalence, ale redistribuce příjmů. Ve vzájemných souvislostech lze diskutovat míru solidarity na straně jedné a míru spravedlnosti důchodového systému na straně druhé a to i s ohledem na ústavní princip zajištění přiměřeného hmotného zabezpečení.

Tabulka 7 | Agregované výsledky pro variantu pobírání určitého násobku všeobecného vyměřovacího základu (= průměrná mzda dle ČSÚ, § 17 zákona o důchodovém pojištění)

Období realizace tzv. malé důchodové reformy	Rok přiznání starobního důchodu (rozhodné období)	Varianta 1 x všeobecný vyměřovací základ				Varianta 2 x všeobecný vyměřovací základ				Varianta 3 x všeobecný vyměřovací základ			
		celková výše rádného starobního důchodu (PV)	čistá měsíční před- důchodová mzda (z roku)	celkový individuální náhradový poměr (k PV)	celková výše rádného starobního důchodu (PV)	čistá měsíční před- důchodová mzda (z roku)	celkový individuální náhradový poměr (k PV)	celková výše rádného starobního důchodu (PV)	čistá měsíční před- důchodová mzda (z roku)	celkový individuální náhradový poměr (k PV)	celková výše rádného starobního důchodu (PV)	čistá měsíční před- důchodová mzda (z roku)	celkový individuální náhradový poměr (k PV)
před tzv. malou důchodovou reformou	2005 (1986–2004)	9 184 Kč (7 784 Kč)	13 601 Kč (2004)	67,5 % (57,2 %)	10 298 Kč (8 898 Kč)	25 565 Kč (2004)	40,2 % (34,8 %)	11 186 Kč (9 786 Kč)	36 220 Kč (2004)	40,2 % (34,8 %)	11 186 Kč (9 786 Kč)	36 220 Kč (2004)	30,8 % (27,0 %)
	2006 (1986–2005)	9 776 Kč (8 306 Kč)	14 252 Kč (2005)	68,5 % (58,2 %)	11 001 Kč (9 531 Kč)	26 676 Kč (2005)	41,2 % (35,7 %)	11 954 Kč (10 484 Kč)	37 853 Kč (2005)	41,2 % (35,7 %)	11 954 Kč (10 484 Kč)	37 853 Kč (2005)	31,5 % (27,6 %)
	2007 (1986–2006)	10 380 Kč (8 810 Kč)	15 506 Kč (2006)	66,9 % (56,8 %)	11 712 Kč (10 142 Kč)	28 186 Kč (2006)	41,5 % (35,9 %)	12 746 Kč (11 176 Kč)	40 098 Kč (2006)	41,5 % (35,9 %)	12 746 Kč (11 176 Kč)	40 098 Kč (2006)	31,7 % (27,8 %)
	2008 (1986–2007)	11 462 Kč (9 292 Kč)	16 509 Kč (2007)	69,4 % (56,2 %)	12 889 Kč (10 719 Kč)	29 938 Kč (2007)	43,0 % (35,8 %)	14 013 Kč (11 843 Kč)	42 726 Kč (2007)	43,0 % (35,8 %)	14 013 Kč (11 843 Kč)	42 726 Kč (2007)	32,7 % (27,7 %)
	2009 (1986–2008)	12 109 Kč (9 939 Kč)	17 714 Kč (2008)	68,3 % (56,1 %)	13 679 Kč (11 509 Kč)	33 374 Kč (2008)	40,9 % (34,4 %)	14 921 Kč (12 751 Kč)	49 034 Kč (2008)	40,9 % (34,4 %)	14 921 Kč (12 751 Kč)	49 034 Kč (2008)	30,4 % (26,0 %)
	2010 (1986–2009)	12 138 Kč (9 968 Kč)	18 665 Kč (2009)	65,0 % (53,4 %)	13 713 Kč (11 543 Kč)	35 261 Kč (2009)	38,8 % (32,7 %)	14 980 Kč (12 810 Kč)	51 857 Kč (2009)	38,8 % (32,7 %)	14 980 Kč (12 810 Kč)	51 857 Kč (2009)	28,8 % (24,7 %)
	Do 30. 9. 2011 (1986–2010)	12 638 Kč (10 408 Kč)	18 962 Kč (2010)	66,6 % (54,8 %)	14 306 Kč (12 076 Kč)	35 855 Kč (2010)	39,9 % (33,6 %)	15 641 Kč (13 411 Kč)	52 763 Kč (2010)	39,9 % (33,6 %)	15 641 Kč (13 411 Kč)	52 763 Kč (2010)	29,6 % (25,4 %)
	Od 30. 9. 2011 (1986–2010)	12 484 Kč (10 254 Kč)	18 962 Kč (2010)	65,8 % (54,0 %)	14 540 Kč (12 310 Kč)	35 855 Kč (2010)	40,5 % (34,3 %)	16 275 Kč (14 045 Kč)	52 763 Kč (2010)	40,5 % (34,3 %)	16 275 Kč (14 045 Kč)	52 763 Kč (2010)	30,8 % (26,6 %)
	postupný náběh	12 581 Kč (10 311 Kč)	19 246 Kč (2011)	65,3 % (53,5 %)	15 019 Kč (12 749 Kč)	36 539 Kč (2011)	41,1 % (34,8 %)	17 210 Kč (14 940 Kč)	53 832 Kč (2011)	41,1 % (34,8 %)	17 210 Kč (14 940 Kč)	53 832 Kč (2011)	31,9 % (27,7 %)
	2013 (1986–2012)	12 836 Kč (10 506 Kč)	19 903 Kč (2012)	64,4 % (52,7 %)	15 710 Kč (13 380 Kč)	37 751 Kč (2012)	41,6 % (35,4 %)	18 413 Kč (16 083 Kč)	55 600 Kč (2012)	41,6 % (35,4 %)	18 413 Kč (16 083 Kč)	55 600 Kč (2012)	33,1 % (28,9 %)
plný náběh	2014 (1986–2013)	12 758 Kč (10 418 Kč)	19 903 Kč (2013)	64,1 % (52,3 %)	16 007 Kč (13 667 Kč)	37 751 Kč (2013)	42,4 % (36,2 %)	19 170 Kč (16 830 Kč)	55 600 Kč (2013)	42,4 % (36,2 %)	19 170 Kč (16 830 Kč)	55 600 Kč (2013)	34,4 % (30,2 %)
	2015 (1986–2014)	13 080 Kč (10 680 Kč)	20 216 Kč (2014)	64,7 % (52,8 %)	16 941 Kč (14 541 Kč)	38 379 Kč (2014)	44,1 % (37,8 %)	20 801 Kč (18 401 Kč)	56 542 Kč (2014)	44,1 % (37,8 %)	20 801 Kč (18 401 Kč)	56 542 Kč (2014)	36,7 % (32,5 %)
	2016 (1986–2015)	13 274 Kč (10 834 Kč)	20 629 Kč (2015)	64,3 % (52,5 %)	17 221 Kč (14 781 Kč)	39 190 Kč (2015)	43,9 % (37,7 %)	21 167 Kč (18 727 Kč)	57 751 Kč (2015)	43,9 % (37,7 %)	21 167 Kč (18 727 Kč)	57 751 Kč (2015)	36,6 % (32,4 %)
Výše korelačního koeficientu za období													
2005 – 30. 9. 2011 ze sedmi hodnot:		0,985 (0,989)				0,970 (0,977)				0,967 (0,974)			
30. 9. 2011 – 2014 ze čtyř hodnot:		0,980 (0,946)				0,983 (0,981)				0,970 (0,968)			
2015 – 2016 ze dvou hodnot:		1,000 (1,000)				1,000 (1,000)				1,000 (1,000)			
2005 – 2016 z třínašti hodnot:		0,987 (0,990)				0,969 (0,958)				0,924 (0,905)			

Vysvětlivky: PV – zahrnuje pouze procentní výměru důchodu, tj. důchodová dávka bez základní výměry důchodu.

Korelační koeficient udává závislost mezi čistým předdůchodovým příjmem a výší celkového důchodu (v závorce uvedeno ve vazbě na důchod bez základní výměry, tj. jen vazba mezi čistým předdůchodovým příjmem a procentní částí důchodové dávky).

Zdroj: vlastní výpočty a zpracování

Tabulka 8 | Důchodová dávka ve vztahu k násobku čistého předdůchodového příjmu

Rok přiznání řádneho starobního důchodu	Podíl důchodové dávky ve variantě (podíl čistého předdůchodového příjmu v uvedené variantě)			
	2xMM/1xMM	2xVVZ/1xVVZ	3xVVZ/2xVVZ	3xVVZ/1xVVZ
2005	1,1212 (1,9122)	1,1213 (1,8796)	1,0862 (1,4167)	1,2179 (2,6630)
2006	1,1233 (1,9166)	1,1253 (1,8717)	1,0866 (1,4189)	1,2227 (2,6559)
2007	1,1276 (1,8717)	1,1283 (1,8177)	1,0882 (1,4226)	1,2279 (2,5859)
2008	1,1255 (1,8708)	1,1245 (1,8134)	1,0872 (1,4271)	1,2225 (2,5880)
2009	1,1329 (1,8328)	1,1296 (1,8840)	1,0908 (1,4692)	1,2322 (2,7680)
2010	1,1356 (1,8377)	1,1297 (1,8891)	1,0923 (1,4706)	1,2341 (2,7783)
Do 30. 9. 2011	1,1371 (1,8377)	1,1319 (1,8908)	1,0933 (1,4715)	1,2376 (2,7825)
Od 30. 9. 2011	1,1335 (1,8377)	1,1646 (1,8908)	1,1193 (1,4715)	1,3036 (2,7825)
2012	1,1303 (1,8237)	1,1937 (1,8985)	1,1458 (1,4732)	1,3679 (2,7970)
2013	1,1269 (1,8377)	1,2239 (1,8967)	1,1720 (1,4728)	1,4344 (2,7935)
2014	1,1232 (1,8317)	1,2546 (1,8967)	1,1976 (1,4728)	1,5025 (2,7935)
2015	1,1242 (1,8217)	1,2951 (1,8984)	1,2278 (1,4732)	1,5902 (2,7968)
2016	1,1254 (1,8003)	1,2973 (1,8997)	1,2291 (1,4736)	1,5946 (2,7995)

Vysvětlivky: MM – minimální mzda, VVZ – všeobecný vyměřovací základ (= průměrná mzda dle ČSÚ § 17 zákona č. 155/1995 Sb.)

Zdroj: vlastní výpočty a zpracování

V případě pobírání určitého násobku průměrné mzdy lze ve srovnání s nízkopříjmovými jedinci pozorovat zcela jiný dlouhodobý trend. Je-li výše předdůchodového příjmu dvakrát či třikrát vyšší než jednonásobek průměrného příjmu, tak důchodová dávka se sice zvýší, ale nikoliv dvakrát či třikrát. Z tohoto pohledu lze dlouhodobě sledovat nízkou ekvivalenci, která se postupně se zvyšujícím předdůchodovým příjmem snižuje.

Modelové situace současně dokládají (tabulka 7), že ve všech třech variantách individuální náhradový poměr nedosahuje hodnoty nad 100 % a nepohybuje se ani v blízkosti 100 %, jako je tomu u nízkopříjmových jedinců. Naopak individuální náhradový poměr se napříč třemi modelovými simulacemi pohybuje od nejnižší hodnoty 28,8 % (r. 2010, varianta 3xVVZ) po hodnotu nejvyšší 68,5 % (r. 2006, varianta 1xVVZ). Analytické modelové výpočty ukazují následující **vliv tzv. malé důchodové reformy**: v případě varianty 1xVVZ dochází k postupnému snižování individuálního náhradového poměru. V tomto případě dochází u nízkopříjmových jedinců, až po jedince jejichž příjem se pohybuje kolem průměrné mzdy, k postupnému snižování individuálního náhradového poměru. Teprve až u příjemců, jejichž příjem se pohybuje přibližně od dvojnásobku průměrné mzdy lze konkrétně pozorovat zvyšující se individuální náhradový poměr vyjádřený relativně. Analýza umožňuje empiricky v konkrétních modelových situacích dlouhodobě

sledovat základní vlastnost průběžného důchodového systému v ČR a to před i po tzv. malé důchodové reformě. Nominální důchodová dávka mírně s klesajícím trendem ekvivalentně roste (vykazuje regresivní charakter), ale relativně vyjádřený individuální náhradový poměr se v případě dvojnásobku průměrného příjmu nachází pod hranicí 50 % a to za situace nemožnosti uplatnění výše zmíněného tzv. stropu pro odvod důchodového pojištění. Na straně druhé lze konstatovat, že vysoce příjmový jedinec má větší možnosti pro dlouhodobou tvorbu vlastních úspor, což by na straně druhé nemělo vést k situaci, kdy důchodové pojištění bude vnímáno jako daň, neboť v takovém případě se racionálně snižuje motivace jedince platit do veřejného důchodového systému.

Simulace současně ukazují (viz tabulka 8), že poměr důchodové dávky mezi variantou dvojnásobkem a jednonásobkem minimální mzdy se udržuje v rozmezí cca 1,12 až 1,13násobku před i po realizaci tzv. malé důchodové reformy. Jinou situaci lze v řadě výpočtů pro roky 2005 až 2016 sledovat mezi variantou dvojnásobkem a jednonásobkem průměrné mzdy (= VVZ), kdy poměr se z násobku 1,12 postupně zvyšuje až na 1,29násobek. Hodnoty současně ukazují, že i když se zvýší průměrná mzda o 100 % (vliv určení základu daně, slevy na dani), tak důchodová dávka se zvýší pouze o max. 29 %. Pomocí simulace lze dále pozorovat, že v případě zvýšení průměrné mzdy o dalších 100 % (= trojnásobek průměrné mzdy), tak důchodová dávka se zvýší již pouze o 22,9 %, čímž se projevuje regresivní charakter ekvivalence.

Lze sledovat i skutečnost, že v případě klesajícího individuálního náhradového poměru současně roste individuální předdůchodový příjem. Z tohoto pohledu lze na klesající individuální poměr (relaci) nahlížet i pozitivně a to v souvislosti s rostoucími předdůchodovými příjmy, které jedinci s výrazně vyššími příjmy umožňují tvořit vlastní úspory.

I v těchto případech korelační koeficient ukazuje těsnou závislost se zajímavostí, kdy za období 30. 9. 2011–2014 vykazuje hodnoty pohybující se v úrovni 0,98; resp. 0,97, což jsou hodnoty vyšší oproti variantám nízkopříjmových jedinců.

Modelové simulace pomocí validních retro dat umožňují také sledovat některé historické okamžiky, kdy došlo k nominálnímu poklesu nově vyměřeného řádného důchodu ve srovnání s výpočtem předchozího roku. Konkrétně: a) ve variantě 1 x minimální mzda: starobní důchod vyměřen v roce 2009 v nominální výši 9 666 Kč, v roce 2010 pak 9 644 Kč, pokles o 22 Kč. Obdobně mezi obdobími do 30. 9. 2011 (10 009 Kč) a od 30. 9. 2011 (9 942 Kč), pokles o 67 Kč a také mezi rokem 2013 (10 302 Kč) a 2014 (10 290 Kč), pokles o 30 Kč; b) ve variantě 2 x minimální mzda: jde o období mezi do 30. 9. 2011 (11 382 Kč) a obdobími od 30. 9. 2011 (11 270 Kč), pokles o 112 Kč. Obdobně mezi rokem 2013 (11 610 Kč) a 2014 (11 558 Kč), pokles o 52 Kč; c) uvedené lze ještě pozorovat ve variantě 1 x všeobecný vyměřovací základ (= průměrná mzda dle ČSÚ) mezi obdobími do 30. 9. 2011 (12 638 Kč) a od 30. 9. 2011 (12 484 Kč), pokles o 154 Kč a dále mezi rokem 2013 (12 836 Kč) a 2014 (12 758 Kč), pokles o 78 Kč. V porovnání hodnot z období před a po 30. 9. 2011 se mohly u jedinců konkrétní situace stát motivační k dřívějšímu odchodu do důchodu, kdy bylo možné zvažovat přiznání důchodu dle podmínek před a po 30. 9. 2011.

Závěr

Průběžný důchodový systém se vyznačuje vlastnostmi, mezi které patří zejména v příspěvku analyzovaný dlouhodobý vývoj míry sociální solidarity. Simulované modelové výpočty umožňují konkrétní empirické pozorování spolu s vlivem zde uvedených faktorů.

Simulované modelové výpočty prokázaly, že výše důchodové dávky je ovlivněna **faktory endogenními** (nacházejícími se v samotném důchodovém systému), tj. doba důchodového pojištění; nastavení redukčních hranic; výše tzv. pevné výměry **a dále faktory exogenními** (nacházejícími se mimo samotný důchodový systém) předdůchodové příjmy; makroekonomický vývoj s dopadem do vykazovaného průměrného příjmu (VVZ) a růstu mezd v ekonomice (PK). Náhradový poměr (relace) je poté ovlivněn dalšími exogenními parametry dle zákona o dani z příjmů (tvorba základu daně, sazba daně, sleva na dani), pomocí kterých je vypočítán čistý předdůchodový příjem.

Předdůchodový příjem, pohybující se v úrovni cca průměrné mzdy, je situace, kdy individuální náhradový poměr se nachází pod hodnotou 70 % čistého předdůchodového příjmu, kdy těmto příjmově typizovaným jedincům nebyl v období produktivního života v důsledku vysoké sazby důchodového pojištění⁶ vytvořen dostatečný prostor pro tvorbu vlastních soukromých úspor. Jejich životní úroveň tak má tendenci klesnout o cca 35 % oproti vysoce příjmovým typizovaným jedincům, u kterých je po dobu jejich ekonomické aktivity vytvořen dostatečný prostor pro soukromé úspory. Na druhé straně se u těchto jedinců projevuje nízký individuální náhradový poměr, což vzhledem k vysoké sazbě důchodového pojištění se nemusí jevit jako spravedlivé a rovněž jako přiměřené hmotné zabezpečení.

U vysoce příjmových jedinců je také zavedena tzv. maximální výše procentní výměry důchodové dávky (tj. bez tzv. základní výměry, která se k uvedené částce přičítá), konkrétně pro variantu účasti 45 let důchodového pojištění činila v roce 2015 částku 24 531 Kč a pro rok 2016 částku 24 894 Kč.

U nízkopříjmových jedinců, kteří neměli prostor pro tvorbu svých soukromých úspor, je situace opačná. Jejich individuální náhradový poměr se pohybuje nad 100 % (a i výrazně) jejich předdůchodového čistého příjmu. Na straně druhé tato skutečnost eliminuje riziko chudoby u nízkopříjmových jedinců, kteří mnohdy bývají chudobou v době pobírání důchodové dávky, která je jediným zdrojem jejich příjmu, nejvíce ohroženi.

Pokud ve vztahu k vysokým předdůchodovým příjmům, i s ohledem na existenci stropů pro odvod důchodového pojištění, existuje maximální důchod, nabízí se rovněž, i s rozumným ohledem na vazbu možného (nechtěného) zvýšení počtu osob ohrožených chudobou, zavést existenci maximálního důchodu s ohledem na minimální – nízké – předdůchodové příjmy. Takový zásah do důchodového systému by musel nepochybně projít širokou diskusí.

Ve vztahu k údajům uvedených v tabulce 6 lze dovodit skutečnost, že převažují-li žadatelé o důchod z řad nízkopříjmových jedinců, pak uvedená skutečnost bude zmíněnou celorepublikovou relací tlačit směrem výše; naopak tomu bude v případě vysoce příjmových jedinců, kteří celorepublikovou relaci budou tlačit směrem níže.

Současné nastavení důchodového systému není finančně dlouhodobě udržitelné, neboť nejvýznamnější důchodový účet spravovaný Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR⁷ se dlouhodobě pohybuje v záporném saldu. Z pohledu očekávaného indexu závis-

6 Celková sazba důchodového pojištění činí 28 %, kdy 6,5 % hradí zaměstnanec a 21,5 % hradí zaměstnavatel.

7 Bez přihlédnutí k dalším ministerstvům, která se podílejí na správě důchodového pojištění v rámci svých resortů. Konkrétně se jedná o Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo obrany ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR a Ministerstvo vnitra ČR.

losti (*ceteris paribus*) nelze očekávat obrat k lepšímu (viz tabulka 9). Absence politické schody nad reformou důchodového systému se bude v budoucnu více a více negativně projevovat ve finanční nerovnováze důchodového systému, což ve svém důsledku bude významně ovlivňovat jednotlivá celková salda, strukturu příjmů a výdajů budoucích státních rozpočtů.

Tabulka č. 9 | Souhrn základních ukazatelů ve vazbě na základní důchodový účet Ministerstva práce a sociálních věcí ČR

a) Příjmy a výdaje účtu důchodového pojištění MPSV ČR (v mld. Kč)

Důchodové pojištění	Rok					
	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Příjmy	351,35	3320,39	323,15	322,67	319,00	308,00
Výdaje na dávky	385,81	376,71	373,43	372,75	359,10	337,80
Saldo účtu MPSV ČR	-34,46	-44,32	-50,28	-50,08	-40,10	-29,80

Poznámka: Příjmy zahrnují pojistné na důchodové pojištění od zaměstnavatelů, zaměstnanců a OSVČ.

Výdaje na dávky zahrnují výdaje na důchody starobní, invalidní (I., II., III. stupeň), vdovské a vdovecké, sirotčí.

b) Podíl obyvatelstva podle věkových skupin na celkovém počtu obyvatel (v %)

Podíl obyvatelstva ve věku	Rok					
	2015	2014	2013	2012	2011	2010
0–14 let	15,2	15,0	14,8	14,7	14,5	14,3
15–24 let	10,3	10,7	11,1	11,5	12,0	12,4
25–49 let	37,0	37,1	37,3	37,2	37,2	37,1
50–64 let	19,7	19,8	20,0	20,4	20,8	20,9
65–79 let	13,9	13,4	12,9	12,4	11,9	11,7
80 a více let	4,0	3,9	3,9	3,8	3,7	3,6

c) Očekávaný index závislosti (na 100 osob)

Rok	2015	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080
Index	26,6	31,3	35,2	40,2	48,2	50,3	45,6	47,8

Vysvětlivky: Očekávaný index závislosti = podíl očekávaného počtu osob ve věku 65+ let na očekávaném počtu osob ve věku 15–64 let. Údaj je vyjádřen na 100 osob v produktivním věku (15–64 let).

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, Monitor státní pokladny; Český statistický úřad; vlastní zpracování

Provedená komplexní mikroekonomická analýza: a) poukázala na rozdíl mezi celorepublikovým náhradovým poměrem a individuálním náhradovým poměrem; b) umožnila na základě výpočtů řádného starobního důchodu v jednotlivých variantách v dlouhé časové řadě (2005–2016) analyzovat a prokázat vliv původních (období 2005 až 30. 9. 2011) a nových redukčních hranic (období od 30. 9. 2011 až 2016). Konkrétní modelové situace konkretizují vývoj individuálních náhradových poměrů před a po tzv. malé důchodové reformě, která reagovala na Nález uvedeného Ústavního soudu; c) simulovanými modelovými výpočty rozšířila dosavadní mikroekonomické poznání o konkrétní vývoj náhradových poměrů v souvislé časové řadě 2005–2016.

Uvedené mikroekonomické modelované výpočty na základě retro dat a výpočtů ex post konkrétně verifikují komplexní dlouhodobý vývoj nastaveného českého průběžného důchodového systému. **Simulované výpočty doplňují dosavadní absenci zcela konkrétních modelových situací v dostatečně dlouhé časové řadě, která v sobě zahrnuje posledních třináct po sobě jdoucích výpočtů u konkrétně vymezených příjmově typizovaných jedinců.** Výpočty ukazují nastavení a principy stávajícího důchodového systému v ČR, kdy současně mohou vytvořit konkrétní inspirativní představu všem zájemcům, kteří se o tuto společensky významnou oblast zajímají a současně se uvedená oblast bezprostředně dotýká veřejných financí a politiky.

Literatura

- Český statistický úřad (2016). *Databáze Eurostatu v češtině, Tabulky dle témat, Obyvatelstvo*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h>
- Filip, M., Pospíšil, R. (2013). *Finanční poradenství: co s tou penzí*. 1. vyd. Praha: Institut pro finanční poradenství. ISBN 978-80-905457-0-0.
- Kahoun, V. (2013). *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-733-0.
- Krebs, V. (2010). *Sociální politika*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-585-4.
- Loužek, M. (2006). Má důchodová reforma se zadlužením smysl? *Politická ekonomie*, 54 (2), 247–260, <https://doi.org/10.18267/j.polek.556>
- Loužek, M. (2014). *Důchodová reforma*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2612-3.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, odbor rozpočtu (2015). *Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně obyvatelstva České republiky v letech 1993–2014*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. ISBN 978-80-7421-109-6.
- Ministerstvo financí ČR (2016). *Monitor státní pokladny*. Praha: Ministerstvo finance. Dostupné z: <http://monitor.statnipokladna.cz>
- Musílek, P. (2013). Nedokonalý kapitalizovaný pilíř českého důchodového systému. *Český finanční a účetní časopis*, 8(2), 50–60. Dostupné z: <http://www.vse.cz/cfuc/339>
- Prachař, O. (2013). Přispěje současná penzijní reforma v České republice k dlouhodobé udržitelnosti důchodového účtu? *Aktuální Otázky sociální politiky*, 7(1), 35–48. Dostupné z: <https://aosp.upce.cz/article/view/250>
- Průša, L., Višek, P., Jahoda, R. (2014). *Alchymie nepojistných sociálních dávek*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-528-3.

- Sbírka zákonů č. 135/2010 Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (Pl. ÚS 8/07; JUD164475CZ – Pl.ÚS 8/07, ASPI XT 398)
- Sněmovní tisk číslo 277 k novele zákona o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, VI. volební období
- Šnajdr, O. (2012). *Krátká studie 7/2012, Jaký důchod nás čeká? Alternativy vývoje státního průběžného důchodového systému*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i. Dostupné z: http://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2012_07.pdf
- Vopátek, J. (2015). Výše základní důchodové dávky z I. pilíře v roce 2015. *Národní pojištění: odborný měsíčník České správy sociálního zabezpečení*, 46(3), 12–17.
- Vopátek, J. (2016a). Vliv základních parametrů na výši starobního důchodu z I. pilíře. *Národní pojištění: odborný měsíčník České správy sociálního zabezpečení*, 47(3), 11–16.
- Vopátek, J. (2016b). Ukončení důchodového spoření v ČR (II. pilíř 2013 – 2015). *Národní pojištění: odborný měsíčník České správy sociálního zabezpečení*, 47(4), 17–19.
- Vostatek, J. (2012a). *Důchodová reforma: břímě mladých?* CESTA Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii. Dostupné z: <http://www.centrum-cesta.cz/prectete-si/publikace/133-research-paper-1- Duchodova-reforma-brime-mladych>
- Vostatek, J. (2012b). *Česká důchodová reforma: co dál*. Předběžný text příspěvku na 3. mezinárodní vědeckou konferenci VŠFS dne 27. listopadu 2012. Dostupné z http://www.vsfs.cz/prilohy/konference/vostatek_duchodova_reforma_2012.pdf
- Zákon číslo 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, v platném znění
- Zákon číslo 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění
- Zákon číslo 586/1992 Sb., o daních z příjmů, v platném znění
- Zákon číslo 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění
- Zákon číslo 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, v platném znění
- Zákon číslo 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon číslo 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon číslo 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, v platném znění
- Zákon číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon číslo 163/2015 Sb., změna zákona o důchodovém spoření
- Zákon číslo 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření
- Zákon číslo 212/2016 Sb., kterým se mění zákon číslo 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony